

latione, in sacramenti obligationibus insistendum est, quo tantum ecclesiasticus ritus eiusque genuina significatio haud pessumdatur. Orationes quaedam quae uti auspicationes [*toast*] in conviviis solitae sonant, a sacerdotibus inter missam vel matrimonii benedictionem audire, mirum sane est!

393. — Peractis omnibus nuperrimo ex jure praescriptum est:

I. Celebrato matrimonio, Parochus, vel qui eius vices gerit, statim describat in libro matrimoniorum nomina coniugum ac testium, locum et diem celebrati matrimonii, atque alia, iuxta modum in libris ritualibus vel a proprio Ordinario praescriptum; idque licet alius sacerdos, vel a se, vel ab Ordinario delegatus matrimonio adstiterit ¹.

II. Praeterea Parochus in libro quoque baptizatorum adnotet, coniugem tali die in sua parochia matrimonium contraxisse. Quod si coniux alibi baptizatus fuerit, matrimonii Parochus notitiam initi contractus ad Parochum baptismi sive per se, sive per curiam episcopalem transmittat, ut matrimonium in baptismi librum referatur ².

III. Quoties matrimonium in mortis periculo, vel sacerdote deficiente contrahitur, sacerdos in priori casu, testes in altero, tenentur in solidum cum contrahentibus curare, ut illud in praescriptis libris quam primum adnotetur ³.

IV. Celebrati matrimonii denuntiatio ad baptismi Parochum transmittenda coniugum eorumque parentum nomina, agnomina descripta secumferat, aetatem contrahentium; locum deinde nuptiarum, testium qui interfuerunt nomina et agnomina, habeatque Parochi subscriptum nomen cum adiecto parochiali sigillo. Inscriptio autem accurata indicet paroeciam, dioecesim, oppidum seu locum baptismi coniugum, et ea quae ad scripta per publicos portitores tuto transmittenda pertinent. ⁴

V. Si forte accidat ut, adhibitis etiam cautelis de quibus n. IV, baptismi Parochus, in recipienda denuntiatione matrimonii comperiat alterutrum contrahentium aliis nuptiis iam esse alligatum, rem quantocius significabit Parocho attentati matrimonii ⁵.

VI. Ordinarii sedulo advigilent ut haec praescripta religiose serventur, et transgressores, si quos invenerint, curent ad officium revocare, adhibitis etiam, ubi sit opus, canonicis poenis ⁶.

VII) Parochi qui heic [nimirum quae in *Ne temere* continentur] hactenus praescripta violaverint, ab Ordinariis pro modo et gravitate culpae puniantur. Insuper si alicuius matrimonio adstiterint quin de libero contrahentium statu, et eo deficiente, quin Ordinarii vel Parochi proprii alterutro contrahentis veniam obtinuerint emolumenta *stolae* sua ne faciant, sed proprio contrahentium Parocho remittant ⁷.

394. — Ut plurimum, matrimonio peracto, parentibus ac amicis festantibus, ad convivii locum properatur, quo et sacerdos invitatur; sed, nisi urbanitatis causa obstet, haud accedendum esse, plurimi recte consulunt.

¹ Decret. *Ne temere* cit., ad 9, § 1.

² Id., § 2.

³ Id., § 3.

⁴ S. C. Sacram., 6 mart. 1911. — Cfr. paradygm. XXXI ad vol. calc.

⁵ Id. Ibid.

⁶ Id. Ibid.

⁷ Decret. *Ne temere* ad X.

Si, enim, omnibus in conviviis plura quae ecclesiasticum dedecent statum habentur, in nuptialibus praesertim, in quibus haud semper quae ipsum decent percipi consuescunt. His si Pastor taceat nec applaudit, uti ingratus, inurbanus efficitur; si vero secus, suum pastorale ministerium suspicionibus velat. Quapropter, dum circumstantiae sinunt, ab his sese abstinere conviviis praestantius erit; quo tantum sibi ac pastorali ministerio apte consultum erit. — Quantum, insuper, his in adiunctis canere versibus, quae minus recta sunt [in vini aestu] publice, vel privatim tum dictis, tum factis praebere et similia, ecclesiasticum dedeant statum, adeo cunctis in comperto est ut qui recte sapiunt haec omnia sollerter devitabunt.

§ VIII. — De quibusdam matrimoniorum speciebus.

SUMMAE RERUM. — 395. Animadversiones praeviae. — 396. De matrimoniis *mixtis* in genere. — 397. Quae in re a Pastore praestanda. — 398. De *conscientiae* matrimonio quoad canones. — 399. Quoad pastorales industrias. — 400. De matrimonio *morganatico*. — 401. De matrimoniis *in extremis* quae a nuperrimo jure edicantur — 402. Pastorales in re normae.

395. — Tandem et de quibusdam aliis matrimoniis peculiaribus in contingentibus peragendis quae in pastorali ministerio facilius haberi possunt dicendum superest, quae, quamvis rara, attamen peculiarem Pastoris sollicitudinem et curam postulant. Quapropter in primis et ante omnia, de *mixtae religionis* matrimonio, de alio *conscientiae* ac *morganatico* deinde, ac tandem de illo *in extremis* opportunitiora in medium proferemus.

396. — Quoad *mixtae religionis* connubia, ut qui hoc vinculo coniunguntur, non solum coniugali nexu, sed etiam religionis sensu, una caro, unum cor et una quasi anima sint [quo et mutuae sibi aedificationi esse, et filios in Dei timore, communi studio, educare valeant] matrimonium ex sua institutione postulare, animadvertendum est. *Cum sancto sanctus eris, et cum perverso perverteris* ¹, perbelle D. monet Ambrosius. *Si hoc in aliis, quanto magis in coniugio, ubi una caro et unus spiritus est. Quomodo autem potest congruere caritas, si discrepet fides? Et ideo, cave christiane gentili aut iudaeo filiam tuam tradere; cave, inquam, ne gentilem aut judaeam atque alienigenam, hoc est haereticam et*

¹ Cfr. II, Reg. XXII, 27: *Fsalm.* XVII, 27.

*omnem alienam a fide tua uxorem arcessas tibi. Saepe illecebra mentis mulieris, deceptit etiam fortiores maritos, et a religione fecit discedere. Et ideo tu vel amori consule, vel errorem cave. Primum, ergo, in coniugio religio quaeratur*¹. Nihil, enim, a nuptialis vinculi indole magis discrepat, quam ut fideles cum alienis a fide connubium ineant. Catholica, itaque, Ecclesia, mixtas eiusmodi nuptias adeo semper detestata est, et ut maxime perniciosas prohibuit ac improbavit. Illam vero filios suos avertere ac detertere ab iisdem nuptiis iungendis numquam destitisse, perantiqui Conciliorum canones et repetitae Romanorum Pontificum sanctiones plane demonstrant. — Sanctae huius severitatis rigor maximis gravissimisque innititur rationibus. Nam, praeter flagitiosam in divinis communionem quam coniugia ista prae se ferunt, animarum saluti damna non minima ex eis impendunt, tum ob amittendi fidem vel prorsus in ea frigescendi periculum, cui catholica pars obiicitur, tum propter pravam sobolis institutionem, quae, nisi vel ex proposito in errorem inducatur, diversis tamen parentum conatibus et exemplis, huc illuc iactata, non raro in tristissimo indifferentiae religiosae discrimine versetur oportet.

397. — In tanti momenti negotio omni ope ac studio animarum Pastoribus agendum est:

a) *ut catholicos utriusque sexus ab huiusmodi nuptiis, in propriam animarum perniciem ineundis, quantum possint, absterreant, easdemque nuptias omni meliore modo intervertere atque efficaciter impedire satagant*².

b) Itaque Parochi, tam publicis quam privatis sermonibus [omni tamen cum discretione, caritate ac mansuetudine] doctrinam Ecclesiae de mixtis connubiis opportune proponant, ne unquam fiat ut, ob ipsorum negligentiam, ac si nil haberent deformitatis, illa a fidelibus respiciantur.

c) Quos de talibus contrahendis nuptiis cogitare noverint, ne id exsequantur sedulo moneant atque adhortentur.

d) Neque ipsorum Parochorum monita adhortationesque facile irrita erunt si, verum Dei cultum unice in Catholica Ecclesia reperiri, ac fidem unitatemque catholicam tamquam unicam salutis viam servandam omnino esse et custodiendam, in fidelium cordibus alte defixum maneat³.

¹ De Abrahama, lib. I, cap. 9, n. 84.

² Benedict. XIX in declarat. C. Magnae nobis; [29 jun. 1748]; 4 nov. 1741 — Cfr. Pium VIII, Ad Arch. Colon., 25 mart.

³ Cfr. Synod., Prov. Ultrajectensis, [1865] 1830, tit. IX e XIII.

e) Quoad horum matrimoniorum celebrationem:

I. Matrimonia mixta, obtenta etiam dispensatione, celebrari debent omissis publicationibus¹, sine benedictione, ritu, veste sacra, et extra ecclesiam²; attamen, si inde graviora mala timeantur, fieri possunt in ecclesia, juxta Rituale diocesanum, cum licentia Episcopi, exclusa semper cujusve Missae celebratione³.

II. Si dispensatio non habeatur, aut pars haeretica nolit promittere educaturam se in catholica religione omnes liberos nascituros, Parochus abstinere debet a quocumque interventu⁴, nisi Ordinarius judicaverit magis expedire coram Parocho celebrari matrimonium quam coram ministello acatholico, ad quem alias facile sponsi confugerent⁵. Si consensum antea praestitum coram ministello haeretico, sponsi renovare velint coram sacerdote catholico, is tali matrimonio non intersit, nisi servatis servandis, et nisi pars catholica, facti paenitens, absolutionem a contractis forte censuris prius obtinuerit⁶.

f) Tandem si, in peculiari casu, gravibus accedentibus rationibus, dispensatio ab Apostolica Sede petenda videatur, cautionum omnium instrumentum in quo de filiorum omnium catholica institutione statuatur, sponsorum, duorum testium ac ipsius Parochi subscriptione, necnon paroeciae sigillo confirmatum, redigendum est ac, ut plurimum, et Ordinario mittendum erit⁷. Ut vero huic conditioni Parentes obsequantur, advigilabit Pastor.

398. — Quod ad matrimonium conscientiae spectat, sequentia iuris principia prae oculis Pastor habeat:

In rarioribus circumstantiis permittere potest Episcopus occultam celebrationem matrimonii [quod dicitur matrimonium conscientiae], praemonitis tamen conjugibus de eorum obligationibus erga prolem futuram quoad baptismum, educationem religiosam, legislationem et bonorum temporalium fruitionem. — Adsit proprius Parochus aut sacerdos legitime delegatus ab Ordinario. Diligenter attestatio celebrati matrimonii scriptis, non in Paroeciae registis, sed in libris secretis Cancellariae episcopali asservatur⁸. — Testes omnes sub gravi tenentur lege secreti, quod numquam, nisi urgente necessitate, [v. g. periculo scandali, gravi detrimento prolis, etc.] debet violari.

399. — Qua in re animadvertendum est:

a) Ad hoc deveniendum matrimonium non satis est quaevis et vulgaris causa, sed gravis, urgentissima⁹ ab Episcopo adprobanda.

b) Sub publicandi matrimonium intimatione, serio coniuges admonendi sunt, ut intra triginta dies a suscepta prole, eidem facta baptismi collatio episcopali Curiae denuntientur.

¹ Pius VI, Ad Card. De Frankenberg, 23 jul. 1782. — Cfr. attamen Gregor. XVI Ad Episcop. Bavar. 17 sept. 1834.

² Pius VI, ad Episcop. Mechlin., 13 jul. 1783; S. Offic., 15 nov. 1838.

³ Instruct. Elsi Sanctiss., 15 nov. 1858.

⁴ S. Offic., 7 jun. 1829; 21 jul. 1880.

⁵ Gregor. XVI, Instruct. Ad Episcop. Hungar., 29 april. 1841.

⁶ S. Offic. 17 febr. 1864; S. Poenitent. 22 mart. 1870. — Cfr. Instruct. Secret. Status De matrim. mixtis, 15 nov. 1858.

⁷ Cfr. paradygm. XXXII-XXXIII ad vol. calc.

⁸ Cfr. paradygm. XXXIII, ibid.

⁹ Benedict. XIV, Satis nobis, 27 nov. 1741.

c) Graviter ipsi admonendi sunt, ut tum spirituali, tum hereditario futurae proles bono consulant.

d) Statim ac matrimonium celebratum fuerit Parochus vel sacerdos, qui cum debita episcopali venia illi interfuit, celebrati matrimonii testimonium conficere tenetur¹, ad episcopalem Curiam statim transmittendum ubi, a fidatissima persona, in peculiari ad hoc regesto confecto [sigillis obfirmando, ac tutissimo in loco servando] transcribitur.

e) Ex huiusmodi matrimonio suscepta proles, suppressis vel fictis parentum nominibus, in propria paroecia, ut plurimum, baptizanda offertur. At, ut mox monuimus [sub dicta publicitatis intimatione] intra triginta dies a nativitate, parentes apud Curiam episcopalem per se aut per [proprio caractere], exaratas litteras, vel per fide dignam ab ipsis designatam personam, ea omnia quae ad eam prolem indicandam et identificandam tamquam propriam [quae tali in loco, tempore, reticitis aut fictis parentum nominibus baptizata fuit] necessaria sunt, [in peculiari alio Curiae regesto transcribenda] exponere tenentur².

400. — Quamvis matrimonia *morganatica* cum illis *conscientiae* confundere multorum sit, attamen prima a postremis plurimum differunt. Enimvero matrimonium morganaticum, quamvis cum bannorum dispensatione locum habeat, attamen in facie Ecclesiae contrahitur ea tantum conditione ut uxor ac nascitura proles de his bonis quae ante matrimonium assignatur, vel quae pater vivens iuxta leges donare, vel moriens qua extraneis ipsis legare potest contenti, paternam hereditatem, nobilitatem, civiles honorificentias, coeteraque hereditaria eius iura omnino amittant³. — In praxi, hoc matrimonii genus perraro habetur; contrahitur, enim, a nobilioribus aut Principibus tantum qui, postquam ab aequae nobili et vita functa uxore prolem susceperint, alteram humilioris conditionis uxorem ducunt, quae, una cum filiis, civilibus iuribus — ex mariti conditione in ipsam derivantibus nullo modo participis efficitur. Plurima, igitur, de re verba facere nostri non est.

401. — Quoad matrimonium *in extremis*, illud, nimirum, quod duos inter concubenarios in mortis agone contrahitur, ut alteruter animae suae consulat, nuperrimum jus edicit:

I. Etiam post decretum *Ne temere*, imminente mortis periculo, ubi Parochus vel loci Ordinarius, vel sacerdos ab alterutro delegatos haberi nequeunt, sacerdotem quemlibet coram duobus testibus valide ac licite matrimonio adistere posse ac in iisdem rerum adiunctis, [si sacrum presbyteratus ordinem et affinitatem lineae rectae ex

¹ Cfr. paradygm. XXXIII ad vol. calc.   ² Cfr. Berengo, *Op. cit.* n. 141.

copula licita excipias] super impedimentis dirimentibus omnibus etiam publicis a iure ecclesiastico dispensare, statutum est⁴. Haec facultas extenditur etsi alia causa ad consulendum conscientiae adsit, et [si casus ferat] et ad legitimandum prolem⁵.

II. In praefato decreto comprehenduntur etiam Parochi, etsi non fuerint, ad normam declarationis S. Officii³, habitualiter subdelegati a propriis Ordinariis⁴.

402. — Hisce praehabitis, quomodo cum his concubinariis in mortis agone positus Pastor se habere possit, recolendum. Sint itaque:

I. Si de publico agatur concubinato, matrimonii celebrationem statim urgeat Parochus. Enimvero dummodo infirmus, nisi prius peracta sint quae temporum angustiae non sinunt, ad mulierem haud accessurum esse promittat, hoc in adiuncto, a *status liberi* testimonio, et denunciationibus per bannis faciendis, benigne dispensat Ecclesia. Praesertim vero si prolem susceperint concubinariis, et de civili contractu peragendo sollicitus Pastor sit; quo in adiuncto pluribus in Gentibus neque civiles leges communes formalitates requirere sciat. — Si vero pars sana recuset, vel tale impedimentum habeatur quod neque per facultates superius memoratas⁵ tolli potest, vel infirmus ipse aequa iustaque de causa matrimonium inire detrectet, nil quam concubinam dimittere superest. Quae si vero a domo discedere nolit, tunc, ut sacramentalem absolutionem infirmo impertiri liceat, se mulierem repulisse, et ad omnia resarcienda damna si quae ex concubinato provenirent, promptum se habere, eamque si domi remaneat, per vim ac contra suam voluntatem esse, coram testibus declarare infirmus debet.

II. Si de adeo occulto agatur concubinato ut a communi opinione legitimi uti coniuges habeantur, si rem ex confessione Parochus sciverit, facultatibus sibi factis et superius recensitis utendo, duobus ac probatissimis coram testibus occultissime eos in matrimonio iungat et quae ad prolem legitimandam necessaria sunt, statim Parochus praestet. Qua in re, si unius, vel alterius, vel utriusque nomine suppresso, filii baptizati fuerint, vel scripto vel coram ipsis matrimonii testibus, declarationem exigere Parochus tenetur ex qua illos et illos pueros tali die, loco et nomine baptizatos, proprios aegri eiusque novae uxoris, esse filios, constet⁶. — Si vero, ex supradictis causis, matrimonium

¹ S. C. Sacram. in *Parmen*, 14 maj 1909. — Cfr. Leo XIII S. Offic. 20 febr. 1888.

² Ead. in *Venetiar.*, 16 aug. 1909.   ³ 9 jan. 1889.

⁴ S. C. Sacram. in *Romana et aliar.*, 29 jun. 1910.

⁵ Cfr. S. C. Sacr. cit.

⁶ Cfr. paradygm. XXXIV ad vol. calc.

contrahere non possit, tunc de sua resipiscentia infirmus concubinam moneat, cui ne saltem ab infirmi cubiculo quantum rei natura patitur, accedat, secreto eam admonebit Pastor.

III. Quae de concubinario hucusque locuti sumus, mutatis mutandis, etiam de concubina in mortis periculo posita iteranda sunt. In quo, tamen, quaedam peculiaria et facile subintelligenda, obstacula haberi possunt de quibus dicere rerum moralium Doctorum est. Communes, enim, tantum pastoralis ministerii casus, eosque urgentes, recolimus heic.

§ IX. — De matrimonii revalidatione, ac de coniugum separatione.

SUMMAE RERUM. — 403. Quoad matrimonii revalidationem quae canones edicant. — 404. De boni Pastoris in familiaribus discordiis opera, et harum caussae ac genesis quae. — 405. De coniugum separatione canonicae normae. — 406. Pastorales in re industriae quae.

403. — Quoad matrimoniorum revalidationem, quae habetur quum illud iam antea in initum, invalidum deprehenditur postea, sequentia sacri iubent canones²:

I. Matrimonio nulliter contracto quam citissime praestat congruum afferre remedium; siquidem est, materialiter saltem, merus concubinitus. — Habita notitia nullitatis, omnino conjugibus est a re matrimoniali abstinendum; sed cautissime haec notitia debet ignorantibus injici, et non nisi cum de separatione sufficienti atque de congruo futuro remedio solida spes affulgeat.

II. Tria in primis confessario aut Parocho sunt immediate praestanda, quorum simul ultiores omnes effectus et consequentias debet praevidere antequam manum operi admoveat: A) monitio coniugum, B) eorum separatio, C) procuratio remedii. Ad rem:

a) Quoad monitionem conjugum: stante bona fide utriusque vel neutro conscio nullitatis, 1° si neutra pars potest moneri, relinquuntur conjuges in bona fide, etiam cum impedimento juris divini; 2° si utraque pars potest moneri, monitio fiat et remedium afferatur; verum, si eligitur via « revalidationis », expedit ordinarie ut non nisi debita obtenta dispensatione moneantur; 3° si una pars tantummodo potest moneri, non fiat haec monitio ubi matrimonium non est revalidabile; sin autem revalidabile, petita et obtenta dispensatione, moneatur. — Quandonam « jure positivo » requiratur certioratio nullitatis, idest monitio alterius conjugis ignorantis nullitatem, infra dicetur, ubi de « renovatione consensus ».

b) Quoad separationem conjugum haec sunt tenenda: 1° si nullitas sit publica, separentur publice conjuges si possibile, et statim publice matrimonio remedium idoneum praebatur [declaratio nullitatis, revalidatio]; 2° si nullitas sit oc-

² Cfr. DD. cit.

culta, a) si uterque est conscius nullitatis, separentur conjuges saltem quoad torum, et impetretur dispensatio, vel ad declarationem nullitatis in forma debita procedatur; b) uno tantum conscio nullitatis, moneatur altera pars, si possibile, et separentur conjuges, usquedum obtineatur dispensatio, vel, si altera pars nequeat moneri, pars conscia nullitatis ab usu matrimonii, et celerrime obtineatur dispensatio [« simplex » vel « in radice »] juxta casus; c) neutro conscio nullitatis, procedatur ut supra; 3° stante dubio de nullitate, instituatur inquisitio et, habita certa notitia impedimenti, iterum ut supra procedatur.

c) Quoad electionem remedii, dato matrimonio nulliter contracto, quadruplex possibilis ineunda via superest: 1° ut cohabitent conjuges tamquam frater et soror, quod vix possibile videtur in praxi; 2° relinquuntur conjuges in bona fide; 3° declaratio nullitatis a iudice ecclesiastico obtineatur; 4° revalidetur matrimonium, quod ordinarie in primis videtur esse tentandum.

III. Pro revalidatione, si haec via, ut fieri solet, eligatur, tria sunt praestanda: A) sublatio impedimenti quod ab initio validitati contractus obstitit, B) renovatio consensus, ubi requiritur, C) renovatio formae Tridentinae. Ad rem:

a) De sublatione impedimenti haec sunt tenenda: illud generatim in matrimonio convalidando sanari debet vitium, quod prius validitatem ejus impedivit; ideo juvat haec in memoriam revocare: quaedam impedimenta absolute non sunt, dispensabilia, — quaedam non indigent dispensatione, — quaedam debita dispensatione possunt removeri. Itaque:

1. In impedimento absolute indispensabili, nullum, ut patet, superest remedium revalidationis, et tunc, una e tribus prioribus viis supradictis eligatur, si possibilis; secus, nihil faciendum.

2. In impedimento quod potest cessare ex se, absque dispensatione [aetas, defectus consensus, impotentia, ligamen, raptus], ipsi conjuges tollant impedimentum vel eius naturalem cessationem exspectent.

3. — In impedimento dispensabili, etiamsi in ipso non soleat Papa dispensare, propter rei gravitatem petitur dispensatio, quae vel in forma « simplici » ordinaria, vel, ut aiunt, « in radice » potest concedi. Ad rem:

a) — Dispensatio simplex conceditur quando caetera de jure requisita quoad monitionem conjugum et canonicam renovationem consensus possunt obtineri. Dispensatio in radice¹, fictione juridica, retrotrahitur ad instans quo matrimonium fuit contractum, et, pro eo instanti, insciis etiam conjugibus, tollit impedimentum juris ecclesiastici quod matrimonii validitatem impedivit. — Rarissime conceditur pro foro externo. Ad rem:

1. — In libello supplicis dispensationis simplicis aperiri debet: a) an oratores [unus vel uterque] bona vel mala fide inierint matrimonium, scientes, nempe, aut ignorantes impedimentum; b) si mala fide, an illud contraxerint intentione facilius obtinendi dispensationem; c) an praemissis denuntiationibus et juxta formam Tridentinam ac decreti *Ne temere*² contraxerint; d) an matrimonium fuerit consummatum cum bona vel mala fide, saltem unius partis.

2. — In libello supplicis dispensationis in radice, insuper, requiritur testimonium de adimpletis conditionibus necessariis ad obtinendam dispensationem, videlicet: a) ut conjunctio habuerit veram « figuram et speciem extrinsecam matrimonii »:

¹ Benedict. XIV, *Etsi pastoralis*, 27 sept. 1755. ² 2 august. 1907.

b) ut consensus utriusque jure naturæ fuerit ab initio validus et hactenus perseveret; c) ut adsit gravis causa et urgens ratio dispensandi; d) utraque parte, vel alterutra, vel neutra conscia nullitatis.

3. — In utroque casu, acceptu rescripto dispensationis, caute et stricte adimpleri debent speciales clausulæ rescripto appositæ, quæ variæ sunt prout nullitas matrimonii fuerit publica, vel occulta.

b). — De renovatione consensus¹ hæc sunt tenenda: stricto « jure naturæ » consensus ab initio validus et adhuc perseverans non indigeret renovatione, atque ideo matrimonialis contractus [qui tamen aliter fuerit invalidus quam ex vitio consensus] sublato impedimento, statim convalesceret. — Attamen « jure positivo » hæc renovatio, præmissa certioratione de nullitate matrimonii, communiter in rescriptis sanationis sub poena nullitatis exigitur. — Non una tamen est agendi ratio in omnibus casibus. Enimvero:

1. Si nullitas utriusque parti nota sit, utraque novum et a priori independentem consensum debet præstare.

2. — Si nullitas uni tantummodo parti nota sit, si impedimentum hanc solam partem afficiat [disparitas cultus, ætas, error de statu servili] sufficit ab ipsa renovari consensum, alterius insciæ consensu perseverante.

3. — Si impedimentum sit utriusque commune, aut saltem graviter alteram etiam partem afficiat [consanguinitas, affinitas, crimen] alteri manifestatur, quantum fieri potest, nullitas matrimonii, [non autem ipsa causa nullitatis, si sit ex delicto], ut obtineatur saltem æquivalens renovatio consensus, de quo vide probatos Auctores Theol. moralis. — Quod si omnino impossibile appareat, tunc vel petatur dispensatio in radice, — vel dispensatio a clausula de certioratione alterius partis et de renovando ejus consensu, — vel, in extrema necessitate, quo meliori poterit modo, sola pars conscia nullitatis suum consensum renovabit².

c). — De renovatione formæ Tridentinæ³, hæc sunt tenenda: requiritur renovatio consensus cum forma Tridentina, in locis ubi viget decretum Tametsi: a) si publica est nullitas matrimonii; b) si prius hæc forma fuit ommissa; c) si, occulta quidem de facto, sed de jure publica est nullitas, quia, videlicet, oritur ex impedimento quod dispensationem in foro externo valet recipere. — Publica esse debet iteratio consensus coram Parocho et testibus in primo casu; in aliis, immo quandoque etiam in primo, remoto scandalo, secreta permittitur ad prudentiam Episcopi. In re:

1. — Non requiritur forma Tridentina si partes domicilium habentes in loco ubi non viget decretum Tametsi renovant consensum, præexistente tamen in ipsis notitia de nullitate prioris contractus.

2. — Quoad decretum *Ne temere*, quæ pag. 442, sub. n. I et II in primo comma recolimus, a Parocho secreto præstentur.

3. — Ubi vero, propter repugnantiam conjugis vel conjugum, nequit ab ipsis obtineri renovatio consensus coram Parocho et testibus, nullum superest remedium nisi ut obtineatur, juxta diversitatem casuum, vel dispensatio in radice⁴, vel dispensatio specialis a lege Tridentina.

404. — Pastor ille qui, celebrato matrimonio, desponsatos erga se functum officio existimaret, omnino profecto falleretur. Non minus, enim,

¹ Instruct. Card. Caprara, 25 april. 1803.

² S. Alph. 1116, Lehmkuhl, 825.

³ Bucceroni 123, D'Annibale, III, 483

⁴ Cfr. documentum XXXV ad vol. calc.

quam nupturientibus olim, abhinc iam coniugio iunctis, et quandoque patribus matribusque familias futuris, pastoralem operam impendere ipse tenebitur. Qua in re eius pastoralia officia, saepe numero, gravissimis offendunt difficultatibus, quibus tamen sollerter ac peropportune obviam ire, omnino perneccessarium. Igitur:

a) In primis et ante omnia ut christianas inter familias concordia incolumis servetur, prudenter quidem, at omni contendat nisu Pastor Bonus: quum tum sponsorum pax ac bona paroeciae aedificatio, tum recta filiorum institutio ipsa tantum assequi liceat. Enimvero ubi maritus, vino, alcoholismo coeterisque indulget vitiis, familiae bona misere disperdit, ac auctoritatem suam adeo despotica quadam ratione in mulierem exaggerat ut non vitae sociam, sed mancipiam habeat, genuinum purgatorium erit. — Quando vero et mulier, jalousia, insubordinatione ac contumacia correpta, locum marito debitum usurpare contendit, et, quod sane peius ac nunquam satis deplorandum, natos quoque suos adversus maritum patremque incitare nititur, vera est illius imago inferni, *in quo nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*¹. *Non est, enim, ira super iram mulieris!*² — Quo in negotio quid Parocho suadendum est? Effato illo monente: *virum uxoremque inter, ne digitum quidem porrigas*³, ardua quidem responsio est. Attamen aliquid in re, ut plurimum, agere ipse potest, et, si quando discordia flagraret, in primis ut pax instauretur, comiter, prudenter ac sedulo se habeat. Meminerit vero, ut plurimum, haud uni tantum parti iniuriam vel rectam causam insidere; contententes, enim, inter perraro id contingit. Insuper quo semine hae dissensiones, ut plurimum, oriantur haud ignoret. Nimirum:

I. Ex mariti parte saepe jalousia, infidelitas, pecuniae emolumenta, animi impetuositas in causa sunt.

II. Ex mulieris autem, praeterea, infirmum iudicium, ac physicae quaedam infirmitates [hysteria, vaginismus, nymphomania] imperii impatientia et contumacia tam lacrymabilem fructum efferunt.

III. Quibus et extrinsecae causae saepius accedunt, ut perfidiae linguae, epistolae anonimae, iniuriosae missivae [*cartoline illustrate Aussicht-Postkarten, Cartes postales illustrées*] inhonestae saltationes, spectacula, et mariti falsi invidique amici. Exinde, enim, primum dubium ac edax suspicio, dein secretus livor ac aversio, ac, tandem, [incitante ira] iurgia diutinaeque discordiae exoriuntur.

¹ Job. X, 22.

² *Ecclis.* XXV, 23.

³ Italice: *fra moglie e marito non stà porgere il dito* [Prov. Toscano].